

som den saa beskedent kaldes, mere end en Institutions Forelæggelse af de den vedrørende Kendsgerninger, — Værket bliver tillige et Monument over en lykkelig Periode i Københavns Vækst.

Den geografiske Litteratur om København er endnu ikke stor. Reumerts Bog om den handelsgeografiske Betydning af Københavns Beliggenhed maa nævnes, fordi den giver en egentlig geografisk Behandling af et stort Stof København vedrørende, selv om den af Hensyn til sit Emne ikke kommer ind paa den Udviklingsfase, der her er omtalt.

Men til Belysning af Københavns Geografi foreligger en Række omfattende Værker af bl. a. topografisk, historisk og statistisk Karakter og venter paa geografisk Bearbejdelse. Med Stadsingeniør Forchhammers Bog er denne Litteratur blevet væsentlig forøget og med et helt nyt Stof af største Værdi for Studiet af Københavns Udvikling til Storby og for Undersøgelse af Storbyudviklingen i det hele taget.

Axel Schou.

Kaj Birket-Smith: Kulturens Veje I-II. Kbhvn. 1941—42. 18,5 × 26 cm. 320—368 Sider. 312 Illustrationer, Register, Tidstavle, Kort.

Det var store Forventninger, man ved 19. Aarh.s Midte stillede til den unge Videnskab om Menneskets Kultur, Etnografien. 1860 udkom i Tyskland et Værk „Der Mensch in der Geschichte. Zur Begründung einer psychologischen Weltanschauung“, skrevet af en af den moderne Etnologis Fædre og tillige en af de mest berejste Mænd, der nogensinde har levet, Adolf Bastian. I Fortalen finder man blandt andet følgende Udbrud: „Fjernt fra Europa ... spirede de her nedlagte Idéer under Anskuelsen af de mangeartede Forhold, hvori Folkene paa Jordkloden lever sammen. I Ørkenernes Stilhed, paa ensomme Bjerge, paa Tog over store Have, i Sydens ophøjede Natur modnedes de i Aarenes Løb og føjede sig sammen til et harmonisk Billede.“ Hans Idé er at skabe en ny Psykologi ved Anvendelse af de naturvidenskabelige Metoder paa Aandslivet. Det drejer sig om en Art Folkepsykologi, ikke om Individets Selviagttagelse. Mennesket skal studeres som Samfundsvæsen. Mens den hidtidige Historieskrivning har givet sig af med at studere en Kaste af Mennesker, de store Aander, er det Menneskeheden, de store Masser, der skal være Bastians Studieobjekt. De er Historiens Basis. Folkepsykologien skal lægge Grunden til en ny Verdensanskuelse. Saa højstemt begyndte Skaberen af Berlins etnografiske Museum sin Forskning.

Den, der i vore Dage aabner et af de etnografiske Fagtidsskrifter

og løber Titlerne paa Afhandlingerne igennem, alle disse Specialundersøgelser over Plovformer, Kamme, Væve, Smykker o. s. v., vil nemt faa det Indtryk, at de store Maal er glemt, og alt er blevet Analyse og Enkeltheder, for ikke at sige Snurrepiberier. Indtrykket er jo heldigvis ikke rigtigt. Gang paa Gang dukker i de store Lande Forsøgene frem paa af Enkelthederne at skabe en Syntese. I et Land med vort relativt lille Bogmarked er saadanne Forsøg selvfølgelig sjældnere og kan nemt tælles. Af originale videnskabelige Fremstillinger af den samlede Etnografi, som er fremkommet paa Dansk i nyere Tid, kan næppe nævnes mere end tre Værker: Kr. Bahnson's „Etnografien“ (1891—1900), Gudmund Hatt's etnografiske Afsnit i „Jorden og Menneskelivet“ (1922—27) og endelig Kaj Birket-Smith's nu udkomne Værk. Af disse er Birket-Smith's Arbejde det, der mest har Syntesens Præg, anlagt som det er som en almindelig Etnografi.

Somtidig med at Etnografien siden forrige Aarhundredes Midte har optaget Undersøgelsen af, saa vidt gørligt, alle Folk paa Kloden, har den efterhaanden udviklet sin egen Metode, som dog i meget er beslægtet med Arkæologiens. De Udviklingsrækker, som de ældre Etnologer opstillede til Oplysning af et Kulturelements Omdannelse fra simple til mere udviklede Former, kunde ofte have en ret spekulativ Karakter. Men i skønsom Hensyntagen til den geografiske Udbredelse af de enkelte Kulturelementer og Kulturtyper har man faaet et godt Hjælpemiddel til at vurdere deres indbyrdes Alder og derved kontrollere, om Udviklingsrækken virkelig holder Stik. Det var vistnok gennem Gudmund Hatt's Arbejder over Kulturlagene hos de arktiske Folk, at den moderne Etnografis Metoder først brød igennem herhjemme, og Birket-Smith's Værk viser, hvilke omfattende Resultater Metoden kan føre til.

Første Bind af „Kulturens Veje“ begynder med nogle Kapitler om Etnografiens Maal og Midler. Der kastes Lys over dens Historie og Modsætning mellem de to Skoler, den historiske og den „funktionalistiske“, der i Øjeblikket behersker Videnskaben. I Kapitlet „Vejen frem“ gøres klart Rede for Etnografiens Metode. Under Gennemgangen af Hjælpevidenskaberne fremhæves det nære Slægtskab med Arkæologien. Arkæologien er jo Etnografi i forhistorisk Tid. Den nordiske Oldforskning havde i Virkeligheden forlængst lanceret den Opfattelse af Kulturmeddelelserne, som den tyske Antropogeograf Friedrich Ratzel forfægtede i Slutningen af forrige Aarhundrede. Dernæst følger Afsnittet „Kulturen og dens Love“, der relativt kort, men paa fortrinlig Maade skildrer, hvordan de enkelte Led i Kulturen og hvordan Kulturtyperne lever (fungerer):

Naturfolkenes Karakter og Indstilling, sjælelige, racepsykologiske, sociale og geografiske Betingelsers Indflydelse; Kulturens Vækst og Forfald, dens Harmoni og Disharmoni.

I øvrigt er Bogens første Del i Hovedsagen viet den materielle Kultur: „Haandværkets Begyndelse“, „Erhvervslivet“, „Dragt, Bøllig og Samfærdsel“. Her gennemgaaes en Mængde forskellige Kultur-elementer: Redskaber, Vaaben, Hytte- og Husformer, Dragtstykker, Smykker, Baade, Slæder o. s. v. med stadig Hensyntagen til deres geografiske Udbredelse. Man kunde sagtens udpege særlig interessante Ting. For Eksempel et lille Kapitel om „Primitiv Økonomi“, hvori Naturfolkenes Forstaaelse af Begrebet „økonomisk Værdi“ klargøres, eller det Kapitel, hvori Husdyrenes Herkomst og deres Stilling i Kulturen behandles. Andet Bind behandler den sociale og aandelige Kultur. Under „Samfundsbygning“ gøres blandt andet omhyggeligt Rede for Videnskabens nuværende Opfattelse af et Fænomen som Promiskuitet (der vistnok aldrig har eksisteret), Slægtskabssystemerne, Toteisme, Aldersklasser, hemmelige Selskaber o. s. v., indtil vi føres op til Spørgsmaal som „Styre og Stat“ og „Rettslivets Begyndelse“. Under „Aandslivet“ gennemgaaes Hovedspørgsmaalene vedrørende primitiv Religion, bl. a. behandles Pater W. Schmidt's Teori vedrørende Forestillingen om et højeste Væsen hos de mest primitive Folk: Pygmæer, Ildlændere m. fl. Primitiv Kunst og Videnskabens Begyndelse faar hver et Kapitel.

Endelig giver Bogens sidste Afsnit „Kulturlag og Kulturstrømme“ en Fremstilling af, hvad Kulturvidenskaben i Øjeblikket kan sige om Menneskehedens Kulturudvikling i store Træk, et Emne som man forgæves vil søge en samlet Behandling af i dansk Literatur og vel knap nok finder i fremmed. Under Istiden sætter de to store palæolitiske Kulturbevægelser ind, af hvilke den ene, hvis Hovedredskab er Flækken, vistnok har sit Udspring i de centrale Dele af Asien, mens den anden, karakteriseret ved Kærneøksen, har sit Hjem i Indien og Afrika. Ned i Tiden blandes disse Kulture. En Fortsættelse af Rensdyrjægerens Liv ved Istidens Slutning finder vi maaske i de arktiske Folks Kultur. Det store Skel sættes her ved Sneskoens Opfindelse, der gør Jægeren i Stand til at færdes i Skovenes bløde Sne om Vinteren, og ved Rensdyrnomadismens Opstaaen. For Menneskeheden som Helhed er den store Revolution Agerbrugets Opstaaen ved Nystenaldrens Frembrud. Den maa søges i Orienten, hvor de ældste Landsbykulturer er sporet ved Udgravninger i Mesopotamien. De har dog nok deres Rod paa Bjergskrænterne Nord for. I øvrigt præges den følgende

Udvikling her ved Sæmmenspillet af og Kampen mellem Agerdyrkerne og Steppens Nomader. Specielt gennemgaas Udviklingen i Kina og For-Indien. Dernæst følges Afrikas og Oceaniens Kulturudvikling og de Kulturbølger, der fra Asien er skyllet hen over disse Egne af Verden. Endelig er et særligt Kapitel viet Amerikas Kulturhistorie før Kolumbus.

Der er Grund til at fremhæve Bogens mange smukke Illustrationer. Den ganske overvejende Del er Gengivelser af Genstande i Nationalmuseet, en Del er taget fra upublicerede Billeder i Museets Arkiv. Paa et Verdenskort bag i Bogen kan man finde de Folk og Stammer, der omtales i den.

En noget naiv Avisanmelder har ved Synet af den omfattende Litteraturfortegnelse bag i Birket-Smith's Værk bemærket: Kan Forfatteren virkelig have læst alt dette? Nu er en Forfatter jo ikke forpligtet til selv at have læst alle de Bøger, han opgiver i en Litteraturfortegnelse til Studiebrug. Men Forfatteren, der nu snart nærmer sig de halvhundrede, fattede Interesse for Etnografi allerede som Gymnasiast, saa bag et Værk som „Kulturens Veje“ ligger i Virkeligheden mere end en Menneskealders stadige Syslen med de Emner, som Bogen omhandler. Forfatteren har selv levende taget Del i den Videnskabs Udvikling, hvis Resultater han nu forelægger os.

Selv om Birket-Smith's Studier i Felten blandt Eskimoer og Indianere ogsaa sætter sig tydelige Mærker i hans Bog, er en af hans store Fordele som Videnskabsmand og Fremstiller hans overordentlige Alsidighed. Man finder næppe mange Etnografer, der er saa bredt interesseret i deres Fag og i Besiddelse af en saa stor Belæstthed, Egenskaber, der netop faar Betydning ved et Værk som det foreliggende. Det kommer maaske ogsaa Forfatteren til Gavn, at han netop er Dansker. De store Landes Etnografer, som inden for deres eget Sprog finder en stor faglig Litteratur, bliver nemmere stikkende i denne. Danskeren, der er nødt til at opsøge fremmed Litteratur, kommer til at tage mere alsidigt Hensyn til denne. Der- som Birket-Smith's Værk bliver oversat, vil det sikkert kunde hævde en smuk Plads inden for et hvilket som helst større Lands Litteratur. Dansk er ogsaa Forfatterens Evne til sundt overvejende at drage det nyttige frem af de forskellige Skolers etnografiske Arbejde uden at blive ensidig, selv om ogsaa han maaske et og andet Sted kan gribe fejl.

Trods det store Stof, der er samlet, læses Bogen med Behag. Mangen dansk Geograf, der f. Eks. er tyet til Buschan's Haandbog i Etnografi for at søge Oplysninger, vil der med Sorg have set,

hvordan Fremstillingen i den nye Udgave paa flere Steder er vokset til et næsten ulæseligt Kompendium. Birket-Smith har formaaet at fremstille Stoffet paa en Maade, saa selv den jævne Mand kan læse Bogen med Udbytte, navnlig hvis han ikke tager for store Mundfulde ad Gangen. Kun enkelte Steder forekommer det mig, at der er dynget saa meget sammen, at det er ved at tage Vejret fra Læseren. Endelig er det ikke for ingen Ting, at Forfatteren hæver Kulturens Enhed. Mens det historiske Synspunkt vel nok i Hovedsagen behersker Bogen, er der Kapitler imellem, hvor Sammenspillet mellem Kulturens Faktorer er fremstillet med stor Kunst.

C. G. Feilberg.

Olaf Hoftedahl: Vår forunderlige Klode. 183 S. (16 × 24 cm), Oslo 1942.

Gennem et langt Forskerliv har Olaf Hoftedahl lært Norge at kende som faa andre, og han har desuden færdedes over store Dele af Kloden. I den her omtalte Bog har han fremdraget visse Episoder fra sine Rejser og har kædet disse sammen med en Række geografiske og geologiske populære Fremstillinger.

Stoffet spænder fra Antarktis til Nord-Ishavet og omfatter saa forskellige videnskabelige Temaer som Istidsgeologi, den norske Strandflade, det norske Højjfjelds Bygning, Alpefoldningen, Antarktis, Niagara, Luftskibet Amerikas mislykkede Forsøg paa at flyve over Nordpolen m. m. Det er en ypperlig populær-videnskabelig Fremstilling, som utvivlsomt vil komme til at betyde en Del for geologisk og geografisk Dannelse i Norge. Hoftedahl er nemlig en af de faa, der mestrer saavel den videnskabelige som den populære Fremstilling. Enhver kan saaledes læse denne Bog med Udbytte.

Niels Nielsen.

Studier tillägnade Helge Nelson. Den 15. April 1942. 575 S. (17 × 24 cm). Lund 1942.

I Anledning af Professor Helge Nelsons 60-Aars Fødselsdag har en Kreds af nordiske Geografer udsendt et Festskrift med ovennævnte Titel. Skriftet indledes med en Gratulantfortegnelse, blandt hvilke er Præsidenten for „Det Kongelige Danske Geografiske Selskab“, Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik.

Skriftet indeholder 39 Arbejder af svenske, norske, finske og danske Geografer skrevet paa skandinaviske Sprog med Resumé paa Verdenssprog. De danske Bidragydere er Professorerne Martin Vahl, Gudmund Hatt og Niels Nielsen. Det er ikke muligt at gaa